

Állandóság és változás

JURIS DICTIO

A Széchenyi István Egyetem
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának
kiadványai

Állandóság és változás

*Tanulmányok
a magánjogi felelősség köréből*

SZERKESZTETTE

Fazekas Judit • Kőhidi Ákos • Csítei Béla

LEKTORÁLTA

Lenkovics Barnabás

Gondolat Kiadó
Budapest, 2017

A tanulmánykötet az Igazságügyi Minisztérium
jogászképzés színvonalának emelését célzó
programjai keretében készült.

© Szerkesztők, 2017

© Szerzők, 2017

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a szerző és a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

*www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolat*

A kiadásért felel Bácskai István
Tördelés: Amacron Bt.

ISBN 978 963 693 ??? ?
ISSN 2416 -1500

TARTALOM

Előszó	7
MENYHÁRT ÁDÁM Magánjogi felelősségünk változásai	9
FAZEKAS JUDIT A kontraktuális és deliktuális felelősség viszonya az új Polgári Törvénykönyvben	24
REIDERNÉ BÁNKI ERIKA Felelősségi kérdések a házassági vagyoni jogban	53
SZALAI PÉTER Az ügyvédi felelősség mint sajátos szakmai felelősségi rendszer	79
SZALAY GYULA A fuvarozói felelősség és az új Ptk.	105
KOVÁCS VIKTÓRIA A tengeri fuvarozó felelősségének változásai	132
SZEGEDI ANDRÁS Tagi helytállás és felelősség a társasági jogviszonyokban	156
KÓHIDI ÁKOS A deliktuális felelősség fogalomrendszerének gyakorlati oldala	171
HERÉDI ERIKA Törésvonalak a jogalkotói immunitás falán	187
KESERŐ BARNA ARNOLD A kártérítés és a gazdagodás megtérítésének egyes kérdései	205

FERENCZ JÁCINT – TRENYISÁN MÁTÉ	
Jogértelmezési és jogalkalmazási kérdések	219
GÖNDÖR ÉVA	
A gazdasági társaságok munkaviszonyban álló vezető tisztségviselőinek jogviszonya	247
HORVÁTH GERGELY	
A polgári jogi felelősség agrárjogi, illetve környezetjogi vonatkozásai	264
HALLGATÓI TANULMÁNYOK	293
CSITEI BÉLA	
A polgári jogi kártérítési felelősség speciális szabályai az egészségügyben	295
HORVÁTH BALÁZS ANDRÁS	
Felelősség környezeti károk esetén	312
MITRING ANNA	
A rendőrök személyiségi jogainak megsértéséért való felelősség egyes kérdései	328

A KÁRTÉRÍTÉS ÉS A GAZDAGODÁS MEGTÉRÍTÉSÉNEK EGYES KÉRDÉSEI

*a szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos
bitorlási perekben*

I. BEVEZETÉS

A szellemi tulajdonjogok védelme napjainkban kiemelt jelentőségű terület, hiszen olyan számottevő gazdasági és technikai potenciált rejtenek magukban, amely révén nemcsak a jogosultaknak, de az államoknak és az államok különböző regionális szerveződéseinek is (például Európai Unió) komoly érdeke fűződik a szellemi tulajdonvédelemhez mint a versenyképesség egyik lényeges mozgatórugójához.

A szellemi tulajdonjogok védelmének egyik jelentős aspektusa, hogy a megsértésüket követően hogyan történik az igényérvényesítés, és pontosan mik is lehetnek az érvényesíteni kívánt igények. E tanulmányban ezek közül is a vagyoni jellegű szankciókkal, azaz a kártérítéssel és a jogsértéssel elért gazdagodás megtérítésének néhány fontosabb kérdésével foglalkozom, de a sérelemdíj nem képezi a vizsgálat tárgyát, mivel vagyoni szankció ugyan, de nem a vagyoni jogosultságok sérelméhez kötődik.

A kártérítés és a gazdagodás megtérítése mint vagyoni szankciók jelentős reparatív és preventív funkcióval is rendelkeznek, éppen ezért az összecszerúségük kiemelt jelentőségű. A kár mértékének pontos meghatározása azonban korántsem egyszerű, és nem pusztán jogi kérdés. A következő oldalakon azokat a különféle megközelítéseket fogom megvizsgálni, amelyek segítségével egy jogvitában – akár polgári, akár büntető – a jogalkalmazó döntést hozhat a megítélendő kártérítés vagy gazdagodás mértékéről.

A szellemi tulajdonjogok megsértésével kapcsolatos jogérvényesítési lehetőségek országonként eltérőek lehetnek ugyan, de az alapvető hasonlóságok mindenütt megfigyelhetők, hiszen az 1994-ben Marrakeshben kelt Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Megállapodás (a továbbiakban: TRIPS) – többek között – az igényérvényesítés tekintetében is olyan minimumkövetelményeket

* PhD, egyetemi adjunktus, Széchenyi István Egyetem (SZE), Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

határoz meg a részes tagállamok számára, amelyek mindenütt azonos alapra helyezik a jogsértéssel szembeni lehetőségeket.¹ A 41. cikk általános jelleggel támasztja követelményként valamennyi részes állammal szemben, hogy korrekt, méltányos és hatékony igényérvényesítési lehetőségeket kell biztosítaniuk, amelyek egyaránt szolgálják a prevenciót és a reparációt.

A TRIPS 45. cikke rendelkezik a kártérítésről, amelynek 1. pontja szerint a tagállamok bíróságai számára biztosítani kell azt a jogot, hogy a jogsértő személyt kártérítés megfizetésére kötelezzék a jogosult részéről elszenvedett kár ellentételezéseként.² A 2. pont szerint pedig biztosítani kell annak a lehetőségét, hogy a bíróságok a jogsértő felet a költségek – ideértve az ügyvédi költségeket is – megfizetésében is elmarasztalja. E két kötelező esetkörön felül fakultatív szabályként jelenik meg annak a megengedhetősége, hogy a tagállami bíróságok kötelezhessék a jogsértőt az elmaradt haszon vagy egy előre megállapított összegű kártérítés megítélésére még akkor is, ha a jogsértőnek nem volt tudomása arról, hogy a magatartása szellemi tulajdonjogokat sért.

A szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) (a továbbiakban: jogérvényesítési irányelv) 13. cikke kötelezi a tagállamokat arra, hogy a szellemi tulajdonjogok megsértése eseteire biztosítsák a jogosult számára a tényleges kár megtérítését. A bíróságoknak a kár megállapításakor figyelembe kell venniük:

1. minden megfelelő szempontot, úgymint a kedvezőtlen gazdasági kihatásokat, ideértve a sértett fél elmaradt hasznát, a jogsértő jogtalan gazdagodását és indokolt esetben a nem tisztán gazdasági tényezőket, mint a jogosultnak a jogsértés által okozott nem vagyoni kárát, vagy
2. az előző pont alkalmazása helyett a kárt indokolt esetben átalányösszegben állapíthatják meg olyan tényezők alapján, mint legalább azon díjazás vagy jogdíjak összege, amely a jogosultat megillette volna, ha az adott szellemi tulajdonjog felhasználására a jogsértő engedélyt kért volna.

Az irányelv jól láthatóan kiemeli a kár összetevői közül az elmaradt hasznát, a jogtalan gazdagodást, és az összecszerűség meghatározása során lehetővé teszi a licencianalógia alkalmazását.

E nemzetközi és uniós keretrendszer szabályai mentén teszik lehetővé a hazai szellemi tulajdonvédelmi jogszabályok a kártérítés-megítélést a bitorlási perekben.

¹ Ezek gyakorlati alkalmazása azonban már komoly eltéréseket mutat.

² Bár ez már nem tárgya jelen tanulmánynak, de emellett további kritériumként jelenik meg, hogy a jogsértő fél tudatosan vagy neki felróható hanyagságból kifolyólag sértse meg más személy szellemi tulajdonjogait. A magyar polgári jog egyrészt az abszolút szerkezetű jogviszonyok révén, másrészt pedig az alkalmazott felelősségi rendszere folytán ennél szélesebb körben teszi lehetővé a kártérítésre kötelezést.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 94. § (2) bekezdése, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Szt.) 35. § (3) bekezdése, a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Vt.) 27. § (3) bekezdése és a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Fmtv.) 22. §-a rendelkezik arról, hogy ezen szellemi tulajdoni formák bitorlása esetén a polgári jog szabályai szerint kártérítést követelhet a jogosult. Az egyéb oltalmi formák tekintetében pedig a szabadalmi törvény és a védjegy törvény megfelelő rendelkezéseire történő visszautalásokat találhatunk.

A jogsértéssel elért gazdagodást azonban – eltérően az irányelvtől – nem a kártérítés körében veszik figyelembe a magyar jogszabályok, hanem a személyiségvédelmi szankciókkal rokon megoldásként objektív (felróhatóságtól független) igényérvényesítési eszközként jelenítik meg. Ez a jogosultra nézve sokkal kedvezőbb, hiszen a bitorló nem tudja kimenteni magát a felróhatóság hiányára hivatkozva.

Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy a bitorlási perekben, túl az objektív jogkövetkezmények alkalmazhatóságán, lehetőség van a polgári jog általános szabályai szerint kártérítést követelni.

A polgári jogi felelősség szabályainak alkalmazása felvet néhány olyan kérdést, illetve mutat olyan sajátosságokat, amelyeket a szellemi tulajdon jog területén belül érdemes alaposabban is megvizsgálni.

II. DELIKTUÁLIS VAGY KONTRAKTUÁLIS FELELŐSSÉG

Az első fontos kérdés, hogy a bitorlási perekben mely felelősségi rendszer alkalmazása merül fel: a kontraktuális vagy a deliktuális felelősségé. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) hatálybalépése előtt legfeljebb elméleti szempontból volt lényeges, mivel az azonos felelősségi rendszerek révén az eredmény kontraktuális és deliktuális alapon is ugyanaz volt. Azzal azonban, hogy a Ptk. ezt a megoldást félretéve a polgári jogi felelősséget megbontotta, és a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályait más elvi alapokra helyezte, mint a szerződésen kívüli károkozások tényállása esetében, e kérdés a bitorlási perek kapcsán is felértékelődött.

A bitorlási tényállások klasszikusan szerződésen kívüli viszonyok, hiszen az esetek jelentős része a hamisításokhoz köthető, amikor a jogsértő fél engedély nélkül felhasznál valamilyen oltalom alatt álló szellemi alkotást, hogy ezzel a fogyasztókat megtéveszse és a saját maga hasznát gyarapítsa, ezzel együtt pedig a jogosultnak kárt okozzon. Ugyanakkor nem elképzelhetetlen egy bitorlási tényállás megvalósulása kontraktuális körülmények között sem. Ez akkor fordulhat elő, amikor az engedélyes úgy szegi meg a szerzői vagy iparjogvédelmi licenciaszerződést, hogy az engedély határait túllépi, és számára nem engedélyezett felhasználói magatartást

tanúsít.³ Ezzel tehát egyidejűleg megsérti a licenciaszerződést és megvalósítja az abszolút szerkezetű jogi oltalomból fakadó kizárólagos jogokat is.⁴

Ebben az esetben felmerül az ún. non-cumul szabály alkalmazása, amely a Ptk. kontraktuális felelősségre vonatkozó rendelkezései körében kizárja a párhuzamos kártérítési igényeket. A 6:145. § alapján „a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza”.

Az Sztj. 16. § (6) bekezdése kifejezetten jogosulatlan felhasználásnak minősíti azt az esetet, amikor az engedélyes a felhasználói jogosultságának határait túllépve felhasználja a szerző művét. Ez ugyan egyértelműsíti azt a körülményt, hogy az engedélyen túlterjeszkedő joggyakorlás a szerzőt megillető kizárólagos jogokba ütközik, de álláspontom szerint nem jelenti azt, hogy automatikusan a deliktális irányba tolná el a felelősséget, hiszen ettől függetlenül a szerződésszegés is megállapítható. Hasonló szabályt azonban a többi hazai iparjogvédelmi törvényben nem találunk. Abból fakadóan, hogy mind a Ptk., mind a fent felsorolt külön törvények rendelkezései szerint a felelősség tekintetében a Ptk.-t kell alkalmazni, a non-cumul elv értelmében az engedélyen túlterjeszkedő magatartásokat a kontraktuális felelősség alapján kell megítélni.

Azáltal, hogy a kontraktuális alapú felelősség alól akkor mentesülhet a károkozó, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa, azt mondhatjuk, hogy a jogosultak sokkal kedvezőbb pozícióba kerültek, hiszen az engedélyes kimentési lehetőségei meglehetősen szigorodtak, és az engedély kereteit túllépő bitorlási tényállásokban nem is igazán képzelhető el a kimentés.

A kártérítés mértékére vonatkozó, a 6:143. §-ban található rendelkezések bizonyos értelmezési nehézségeket felvetnek, ugyanis az (1) bekezdés alapján a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt kell kártérítés címén megtéríteni. Faludi Gábor álláspontja szerint a licenciadíj értékelhető e körben tapadókárként, mivel a licenciaszerződés tárgya az engedély, annak ellenértéke pedig a díj. Ezért a jogosult által követelt elmaradt licenciadíj a szolgáltatás tárgyához tapadó kár. Amennyiben pedig ez nem állná meg a helyét, és a jogvitában eljáró bíróság elmaradt vagyoni előnyként minősítené a meg nem fizetett licenciadíjat, akkor sem kerül hátrányosabb helyzetbe a jogosult. Ugyan az említett szakasz (2) bekezdése szerint a következménykárokat (vagyonban beállt egyéb kár és az elmaradt vagyoni előny) csak akkor kell megtéríteni, ha a kár mint lehetséges szerződésszegési következmény a szerződéskötéskor előrelátható

³ Például védjegylicencia esetén bizonyos áruosztályok vonatkozásában kap az engedélyes használati jogot, de az engedélyben meg nem jelölt áruosztályokban is használja a védjegyet.

⁴ FALUDI 2015.

volt, de Faludi Gábor helyesen mutat rá arra, hogy az engedély kereteit túllépő magatartásból fakadóan minden esetben előrelátható a meg nem fizetett licenciadíj mint elmaradt vagyoni előny, így végeredményben akár tapadókárként, akár következménykárként, de mindenképpen megítélhető a jogosult javára az elmaradt licenciadíjjal egyező kártérítés.⁵

A fenti esetkörön túl a bitorló magatartások jellemzően a deliktualis felelősség szabályrendszeréhez vezetnek el minket, így a következőkben a kártérítési felelősség néhány kérdéses elemét vizsgálom meg.

III. A KÁR ÉS A GAZDAGODÁS FOGALMA

A bitorlási perekben a legnagyobb nehézséget az okozott kár mértékének meghatározása jelenti. Ennek komoly jelentősége van a polgári perekben a kártérítés összegszerűsége szempontjából, de a szellemi tulajdonjogok sérelmével kapcsolatos büntetőeljárásoknak is központi eleme a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány mértékének meghatározása, hiszen ez határozza meg a minősítést és ezáltal a büntetési tételt.⁶ Világos tehát, hogy a bitorlással okozott sérelem – legyen szó akár polgári-, akár büntetőjogvitáról – összegszerű meghatározása kikerülhetetlen.

A kártérítési jog elvi alapjaiból fakadóan azonban néhány követelményt szem előtt kell tartani. Mindenekelőtt a kártérítés reparatív funkciójából eredően az elsődleges cél a bitorlás nélküli állapot visszaállítása/helyreállítása a vagyoni viszonyok tekintetében. Biztosítani kell továbbá a káronszerzés tilalmának érvényesülését mint általános felelősségtani elvet, és figyelemmel kell lenni arra is, hogy nincs büntető kártérítés. Azaz mind negatív, mind pozitív irányból komoly alapelvi keretek határozzák meg a kártérítés kiszámításának mikéntjét.⁷

A Ptk. 6:522. § (2) bekezdése alapján a kár három összetevőt ölel fel: a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést (*damnum emergens*), az elmaradt vagyoni előnyt (*lucrum cessans*), valamint a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségeket. Felmerül a kérdés, hogy a polgári jogban melyik kártípus keletkezik a bitorlások során. Ebben a körben döntően elmaradt haszonról beszélhetünk, ugyanakkor nem elképzelhetetlen a vagyonban beállott értékcsökkenés sem.

⁵ Uo.

⁶ Ujhelyi Dávid hívja fel a figyelmet arra, hogy aggodalomra ad okot az a Legfőbb Ügyészség által többször is képviselt álláspont, hogy a szerzői jogok megsértésével kapcsolatos eljárásokban a vagyoni hátrány pontos felderítése nem feladata az eljáró hatóságoknak. Álláspontja szerint – amellyel teljes mértékben egyetértek – a vagyoni hátrány pontos megállapítása nem csupán fontos és szükséges az eljárásban, de az eljárást lezáró ítélet törvényességének az alapköve is. Lásd UJHELYI 2015, 73.

⁷ KERESZTY 2013.

Ez utóbbi azokban az esetekben merülhet fel, amikor az érintett szellemi tulajdonjog értékvesztést szenved el a bitorlás miatt. Ennek bizonyítása rendkívül nehéz, ugyanis egyrésztől pontos szellemi tulajdon-értékelési módszereket kívánna meg, másrésztől pedig olyan mérvű bitorló magatartást, amely kimutatható mértékben képes csökkenteni egy szellemi tulajdonjog piaci értékét. A vagyonértékelési módszerek azonban sok szubjektív és intuitív elemet tartalmaznak, egy szabadalmi vagy védjegytalalom pontos értékének meghatározása korántsem egyszerű, sokkal inkább csak becslésről van szó. Arról nem is beszélve, hogy a különféle vagyonértékelési módszerek meglehetősen eltérő eredményekhez vezethetnek, ezért ezek kombinált alkalmazása nyújthat valamelyest objektívebb képet.⁸ Ha pedig ennyire bizonytalanok és nagyléptékűek a vagyonértékelési módszerek, akkor belátható, hogy nagyon jelentős mérvű bitorlásra van szükség, hogy számszerűsíthető értékcsökkenéshez vezessen. Ez különösen olyan védjegyek esetében képzelhető el, amikor a védjeggyel ellátott árut annak prémiumminősége folytán a jogosult kifejezetten luxuscikként, a leggazdagabb fogyasztói réteg számára kínálja, kis mennyiségben és kevés helyen forgalmazva. Azonban ha a védjegybitorló termékei elárasztják a piacot, és sem a termék minősége, sem annak ára, sem forgalmazási körülményei nem sugallják a prémiumjellegét, akkor ez alkalmas lehet arra, hogy a fogyasztói értékítéletekből táplálkozó goodwill sérüljön (ami a hazai jogban önmagában is alkalmas lehet a sérelemdíj iránti igény megállapítására), és kimutathatóan csökkenjen a védjegy értéke, ami jelentős piaci hátrányt okozhat a jogosultnak.

A fenti esetkört leszámítva döntően az elmaradt vagyoni előny és a kár elhárításához vagy csökkentéséhez szükséges költségek jöhetnek számításba a kártérítési igény számszerűsítése során. A kár mértékének megállapítása során figyelembe veendő szempont lehet például, hogy az árut alacsonyabb áron kell árusítani a tervezett eladási számok biztosítása érdekében, vagy pedig a szokásos áron kevesebb áru értékesíthető.⁹

A jogérvényesítési irányelv fenti rendelkezései ellenére az Európai Unióban meglehetősen sokféle szempont érvényesül a kártérítés megítélése kapcsán, ráadásul olthalmi formánként is változhatnak a kritériumok. A szabadalombitorlás miatt elmaradt jogosulti profit megtérítésének Németországban, Franciaországban és az Egyesült Királyságban feltétele, hogy a jogosult maga is gyártsa/forgalmazza az oltalom tárgyát, és az utóbbi két országban elvárt az is, hogy gazdaságilag képes lett volna a bitorló volumen gyártására/forgalmazására.¹⁰ E követelmény az okozatosság követelményéből levezethető, hiszen a megfelelő gazdasági potenciál hiányában nem a bitorló magatartás az elmaradt vagyoni előny oka, hanem a jogosult oldalán felmerült körülmény miatt objektíve nem is volt lehetséges azt a vagyoni előnyt elérni.

⁸ A vagyonértékelés módszereihez lásd FLIGNOR–OROZCO 2006, 1–17.

⁹ KÖHIDI 2016, 157.

¹⁰ KERESZTY 2013.

Egymástól független, párhuzamos okfolyamatokról van tehát szó. Emellett pedig a káronszerzés tilalmába is ütközne, ha úgy jutna a jogosult elmaradt vagyoni előnyhöz, hogy egyébként nem is lett volna képes azt a vagyoni előnyt megteremteni. Tehát akár kimondva, akár kimondatlanul, de mindenképpen az elmaradt vagyoni előny előfeltételeként kell tételezni a jogosult gyártási/forgalmazási potenciálját.

Szabadalmi területen Franciaországban vélelem szól amellett, hogy a jogosult 100%-ban képes lett volna a bitorló árbevételének a realizálására, ezért a bitorlónál jelentkező árbevétel összege megegyezik a jogosult elmaradt vagyoni előnyével. Azonban belátható, hogy ez a megközelítés csak akkor állhat közel a valósághoz, ha olyan helyettesíthetetlen termékről van szó, amelyet más hasonló áruval sem lehet pótolni, vagy pedig a piac szükségszerűen monopolhelyzetben van. Amennyiben könnyen megkerülhető az oltalom alatt álló szabadalom olyan termékekkel, amelyek közgazdasági értelemben képesek helyettesíteni azt, azzal az elmaradt haszon mértéke is kisebb lesz a bitorló árbevételéhez képest. Figyelembe lehet venni továbbá a gazdaságilag kapcsolódó termékek értékesítésének elmaradását, valamint a bitorlás folytán bekövetkező árcsökkenést is.¹¹ Mivel Magyarországon a francia vélelemhez hasonlót nem találunk, így a fenti szempontokat szükséges a szabadalombitorlás megítélése során mérlegelni. A hazai rendszerben ezek alapján sokkal kedvezőbb helyzetben van a jogosult, ha objektív szankcióként a jogsértéssel elért gazdagodást követeli, hiszen annak kiindulópontja egyértelműen a bitorló által realizált növekmény lesz,¹² míg a kártérítési alapon elmaradt vagyoni előnyként a fentebb kifejtett okok miatt korántsem biztos, hogy a bitorló gazdagodásával azonos összeget lehetne kimutatni. Az elmaradt profit összege így akkor lehet magasabb a jogsértő gazdagodásánál, ha a kapcsolódó termékek értékesítésének hiányából származó veszteség is jelentős. Ezekben az esetekben ugyanis – feltéve persze, ha nem bitorolta azokat is a jogsértő fél – van olyan kimutatható veszteség a jogosultnál, amely nem jelent meg a bitorlónál gazdagodásként.

Magyarországon a legtöbb bitorlási per a védjegyvoltalom megsértése miatt indul, azonban abból kifolyólag, hogy a gazdagodás megtérítéséhez képest a kártérítési igény jóval bizonytalanabb, még védjegyügyekben sem találkozhatunk kialakult kártérítési gyakorlattal: kevés ügyben merült fel a kártérítési igény, és azoknak sem egységes a megítélése. A „BUDAPEST SZALÁMI”-ügyben a bíróság szakértő közreműködésével megállapította a jogosult és a bitorló fél eladási adatait, majd arra

¹¹ Uo.

¹² Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ebből a nettó árbevételből le kell vonni azokat a költségeket, amelyek a bitorló tevékenysége során általában is felmerülnek, valamint azokat a költségeket, amelyek kifejezetten a bitorlással összefüggésben merültek fel. A fennmaradó rész lehet a gazdagodás megtérítésének tárgya (az ún. tiszta profit), hiszen a kapcsolódó költségek a jogosultnál is ugyanígy felmerültek volna, ezért ellentétes lenne a káronszerzés tilalmával, ha a gazdagodás mértékébe azt is beleszámítanánk. KERESZTY 2013.

a következtetésre jutott, hogy a bitorló eladásainak csupán egy része volt a bitorló magatartásból fakadó összetéveszthetőség következménye. Mivel objektíve nem volt megállapítható, hogy a bitorló eladásainak pontosan hány százaléka származott abból, hogy a fogyasztók a termékét összetévesztették az eredeti termékekkel, a bíróság mérlegelési jogkörében arra jutott, hogy a bitorló forgalmának 10%-át eredményezte közvetlenül a bitorlás. Ezt követően a bitorló által értékesített termékmennyiséget megszorozta a jogosult által elért, az eredeti termékek forgalmazásából származó haszonnal, és ez az összeg képezte a kártérítés mértékét.¹³

Azokban az esetekben, amikor a kár összege pontosan nem határozható meg, a Ptk. 6:531. §-a alapján lehetőség van olyan egyösszegű kártérítés megfizetésére, amely a károsult kárának kiegyenlítésére alkalmas. Ez az ún. általános kártérítés. A PK 49. alapján az általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek. Annak megállapításához, hogy a kár mértéke pontosan nem számolható ki, szükséges, hogy a bíróság előzetesen minden rendelkezésre álló és célravezető bizonyítást lefolytasson a kár felderítése végett. Pusztán azért, mert a kár mértékének megállapítása terjedelmesebb bizonyítást kíván, nincs helye az általános kártérítés megítélésének. Ilyenkor a bizonyítást le kell folytatni, és a kár mértékét fel kell deríteni. Az általános kártérítés ugyanis a kártérítés kivételes esete, amelyet akkor alkalmaz a bíróság, ha a bizonyított kár mellett olyan nem bizonyított, de biztosan bekövetkező kár felmerültével, illetőleg vagyoni előny elmaradásával kell számolni, amelyért a károsult joggal várhat anyagi elégtételt.

A „HUBI LIKŐR” védjegybitorlási ügyben a jogosult a bitorló által forgalmazott mennyiségre és a jogosult által elért profitra hivatkozva számolta ki, hogy mekkora kár érte őt elmaradt vagyoni előny formájában, és a keresetét ebben az összegben jelölte meg. A bíróság azonban arra a következtetésre jutott, hogy a ténylegesen elmaradt haszon, és annak az aránya, hogy a bitorlás hiányában a fogyasztók mekkora hányada választotta volna az eredeti terméket, nem állapítható meg, tekintettel a termékek minőségi különbözőségére és a fogyasztói körök eltérésére. Így általános kártérítés címén a bíróság hozzávetőlegesen a kereseti kérelemben foglaltak felét ítélte meg.¹⁴

A „BMW”-ügyben a bitorló az érintett védjegyekkel ellátott kulcstartókat forgalmazott, de az egyedüli rendelkezésre álló információ az volt, hogy a bitorló 3 hónap alatt 918 euró nettó árbevételt ért el a termékek forgalmazásával. Ez alapján a jogosult elmaradt hasznának pontos megállapítását nem látta lehetségesnek a bíróság, így az 1 hónapra eső nettó árbevételt (306 euró) felszorozta a teljes bitorlási időszakkal (14 hónap), és ekkora összegben állapította meg az általános kártérítés mértékét.¹⁵

¹³ LÁSZLÓ–CSERNY 2014.

¹⁴ Uo.

¹⁵ Uo.

IV. A FELRÓHATÓSÁG MIBENLÉTE

A kártérítési felelősség alól a polgári jog általános szabályai szerint akkor mentesülhet a károkozó, ha bizonyítja, hogy a magatartása nem volt felróható. A Ptk. az 1:4. §-ban határozza meg azt,¹⁶ hogy a felróhatóság az elvárható magatartás hiánya, azaz ha valaki nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Leginkább a védjegybitorlások körében merülhet fel olyan esetkör, amikor a bitorló fél nem tud arról, hogy az általa használt megjelölés védjegyjelölés alatt áll. Különösen szövédjegyek esetében állhat fenn ennek a lehetősége. Az iparjogvédelmi ol-talmak fennálltát az SZTNH által vezetett lajstromok tartják nyilván. A szabadalmi lajstromról az Szt. 54. §-a, a védjegylajstromról a Vt. 47. §-a, a formatervezési min-ták lajstromáról az Fmtv. 34. §-a rendelkezik. Mindhárom törvény azonos módon rendelkezik az érintett lajstromokról, és mindegyik említett szakasz (3) bekezdése rögzíti, hogy a lajstrom a bejegyzett jogok és tények valódiságát hitelesen tanúsítja, és az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell azok fennálltát. Minthogy az iparjog-védelmi eljárások mögöttes szabályanyaga a közigazgatási és hatósági eljárásokról és szolgáltatásokról szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.), érdemes megemlíteni, hogy a hatóságok által vezetett közhiteles nyilvántartásokból fakadó joghatásokról a Ket. 86. § (1a) bekezdése rendelkezik. A hatósági nyilvántartás köz-hitelessége alapján az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a hatósági nyilvántartásban szereplő adatokban bízva szerez jogot. Az ellenkező bizonyításáig a hatósági nyilvántartásba bejegyzett adatról vélelmezni kell, hogy az fennáll, a hatósági nyilvántartásból törölt adatról vélelmezni kell, hogy nem áll fenn. *Senki sem hivatkozhat arra, hogy a hatósági nyilvántartásba bejegyzett adatot nem ismeri* [kiemelés a szerzőtől], kivéve, ha a hatósági nyilvántartásba bejegyzett adat személyes adatnak vagy törvény által védett titoknak minősül, és megismerhetősé-gének törvényi feltételei nem állnak fenn.

E bekezdésnek a hitelességre vonatkozó rendelkezéseit ismétlik meg az iparjogvé-delmi törvények, de a felróhatóság vizsgálata szempontjából esetünkben kiemelten fontos, hogy senki sem hivatkozhat a hatósági nyilvántartásba bejegyzett adatok ismeretének a hiányára. Hasonló rendelkezéseket maga a Ptk. is tartalmaz az ingatlan-nyilvántartás, valamint a jogi személyek nyilvántartása körében.

A közhitelesség joghatásainak tisztázása fontos a felróhatóság szempontjából, ennek ellenére 2013. július 1-je előtt a Ket. nem tartalmazott erre vonatkozó útmutatást, és az iparjogvédelmi törvények sem szabályozták a lajstrom hitelességét.¹⁷ Az egy-értelmű szabályozásnak köszönhetően a „vétlen” bitorlások esetében sem hivatkoz-

¹⁶ Bár nem kifejezett rendelkezéssel teszi ezt, pusztán a szakasz logikájából és rendszertanából következik, hogy a felróhatóság címszón mit is ért.

¹⁷ FALUDI–LUKÁCSI 2014, 359.

hat a bitorló arra, hogy nem tudott az oltalom fennálltáról, erre hivatkozással nem mentesülhet a kártérítési felelősség alól.¹⁸

A közhitelesség és a felróhatóság tekintetében a szabadalmi jogban azonban találunk egy speciális vélelmet a felróhatóság hiányára vonatkozóan. Az Szt. 35. § (3) bekezdése ugyanis rögzíti, hogy ha a szabadalmas az európai szabadalom szövegének magyar nyelvű fordítását nem nyújtotta be, és a bitorló lakóhelye vagy székhelye Magyarországon van, akkor mindaddig nem lehet felróhatónak tekinteni a bitorlását, amíg a szabadalmas be nem nyújtja a magyar nyelvű fordítást az SZTNH-nak, vagy a konkrét bitorlási perben a bitorló felhívására nem csatolja e fordításokat. E vélelmet azonban a szabadalmas meg tudja dönteni azzal, ha bizonyítja, hogy a bitorló a magyar fordítás hiányában is megérthette az európai szabadalom szövegét. Bár meglehetősen speciális esetről van szó, de e felróhatóságot befolyásoló szabályt szükséges a Ptk. rendelkezéseivel együttesen kezelni. Így ahol nem mutatható ki, hogy az alperesi vállalkozás képes az idegen nyelvű szöveg megértésére, ott csak az objektív szankciók alkalmazására van lehetőség (és az esetek többségében inkább ezeket alkalmazzák), és csak onnantól merülhet fel a kártérítési kötelezettség, ha a szabadalmas a magyar nyelvű fordítást rendelkezésre bocsátotta, és a bitorló még ezt követően is folytatja a bitorlást. A törvény indokolása szerint annak bizonyítása, hogy az alperes az angol nyelvű szabadalmi leírást megérthette, egyes technikai területeken, ahol az angol nyelv használata széles körben elterjedt, illetve bizonyos vállalati mérethatár felett természetesen nem ütközik különösebb nehézségbe a szabadalmas számára. Bár az indokolás arra nem tér ki, de a német és francia nyelvű szabadalmak esetében e nyelvek korlátozottabb elterjedése okán a megérthetőség bizonyítása jóval nehezebb.

Az Szt. korábbi rendelkezései hézagosan hagyták a szabályozást két tekintetben is. Az egyik hiányosság az volt, hogy az Szt. nem rendelkezett arról, hogy a szabadalmas a hatályosításra nyitva álló határidőn túl, de egy konkrét jogvita felmerülését [pontosabban a feltételezett bitorlónak az Szt. 84/G. § (2) bekezdése szerinti kérését] megelőzően benyújthatja-e az európai szabadalom igénypontokon kívüli szövegének magyar fordítását. Ebből következően, ha a szabadalmas élt a Londoni Megállapodás¹⁹ által nyújtott fordítási könnyítéssel, és csupán az igénypontok magyar nyelvű fordítását nyújtotta be, az európai szabadalom szövegének további része pedig csak angolul állt rendelkezésre (akár mert a szabadalmat angolul adták meg, akár mert a németül vagy franciául megadott szabadalmat angol nyelvű leírással hatályosították Magyarországon), a konkrét jogvita felmerüléseig nem volt olyan szabályozott

¹⁸ Vö. *Damages in Intellectual Property Rights*. 2009, 6.

¹⁹ Az európai szabadalmak megadásáról szóló egyezmény 65. cikkének alkalmazásáról szóló, Londonban 2000. október 17-én kelt megállapodás. A Londoni Megállapodás a bejelentők számára fordítási könnyebbséget engedett, ugyanis a csatlakozástól kezdve az európai szabadalmak

eljárás, amelyben a szabadalmas az európai szabadalom igénypontokon kívüli szövegének magyar nyelvű fordítását benyújthatta volna, és ennek eredményeképpen – a magyar szöveg meghirdetésének időpontjától – anélkül érvényesíthetett kártérítési igényt a bitorlókkal szemben, hogy az ellenérdekű fél nyelvi felkészültségével kapcsolatban bizonyítást kellett volna előterjesztenie.²⁰

A másik szabályozási probléma abból fakadt, hogy már az európai szabadalom magyarországi hatályossá válásához szükséges fordítások benyújtásának szakaszában sem minden esetben volt arra lehetőség, hogy a szabadalmi leírást (és a rajzokon szereplő szöveget) a szabadalmas magyar nyelven nyújtsa be. A német vagy francia nyelven megadott európai szabadalmak esetében az Szt. 84/H. §-ának (1) bekezdése alapján a szabadalmas választhatott ugyan, hogy az igénypontokon kívüli szöveg angol vagy magyar fordítását nyújtja be, az angol nyelvű szabadalmak esetén azonban a korábbi szabályozás alapján csak az igénypontok magyar nyelvű fordításának benyújtására volt szükség – és lehetőség. Az Szt. ugyanis nem rendelkezett arról, hogy az angol nyelven megadott európai szabadalmak esetében is be lehetne nyújtani a leírást és a rajzokon szereplő szöveget magyarul, így ennek az eljárási szabályai sem voltak kialakítva. Az SZTNH-hoz benyújtott magyar nyelvű leírás hiányában pedig a fenti kártérítési probléma merül fel, amelyet a konkrét jogvita felmerüléséig, illetve a feltételezett bitorló kéréséig nem is lehetett orvosolni.²¹

Az Szt. 2011. évi módosításával létrejött hatályos szöveg a fenti két problémát orvosolta, és a felróhatóság hiányára vonatkozó vélelem szabályait mindezek fényében egyértelműsítette.

V. A GAZDAGODÁS MEGTÉRÍTÉSÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE A BITORLÁSI PEREKBE

A gazdagodás megtérítése mint jogintézmény szolgálja a legjobban a vagyoni reparációt, mivel mind a szabadalmast, mind a bitorlót olyan vagyoni helyzetbe hozza, mintha nem történt volna meg a jogsértés. Emellett objektív jellegénél fogva preventív hatása is van, hiszen egyértelmű üzenet a jogsértők számára, hogy a bitorlással elért előnyt nem élvezhetik sokáig.

Magyarországon történő ún. „hatályosításához” csupán az európai szabadalom igénypontjainak magyar nyelvű fordítását kell benyújtani az SZTNH-hoz, abban az esetben, ha az Európai Szabadalmi Hivatal előtti eljárás nyelve az angol volt (azaz a leírás és a rajzok fordítása nem szükséges). A francia vagy német nyelven megadott európai szabadalmak hatályossá váláshoz azonban az igénypontok magyar nyelvű fordításán túl a szabadalom igénypontokon kívüli szövegének angol vagy magyar nyelvű fordítása is benyújtandó.

²⁰ Szt. 35. § (3) bekezdés, indoklás.

²¹ Uo.

Figyelemmel arra, hogy a gazdagodás megtérítése a gyakoribb jogérvényesítési eszköz a kártérítéshez képest, érdemes megvizsgálni a gazdagodás számításának néhány aspektusát. A jogérvényesítési irányelv fentebb idézett szabályában szereplő ún. licencianalógia itt jut gyakorlati szerephez a hazai bírói gyakorlatban, ugyanis sok esetben a gazdagodás mértékének megállapításánál az lehet a kiindulópont, hogy a bitorló az oltalom alatt álló javak használata révén a meg nem fizetett licenciadíjak összegével gazdagodott. A gazdagodás ez esetben inverz módon jelentkezik, hiszen a gazdagodás itt a kiadások, azaz a jogszerűen fizetendő licenciadíjak hiányát jelenti. Ennek alkalmazása azt feltételezi, hogy a bíróság egy jogszerű szerződéses helyzetet modellezzen, amely alapján meghatározhatja, hogy mekkora összegű licenciadíjat kellett volna fizetnie a bitorlónak. Ez nem minden esetben egyszerű, mivel hiába veszi figyelembe az iparági szokásokat és standardokat a bíróság, olyan új vagy speciális területeken, ahol nincs kellő összehasonlítási alap, a licencianalógia meglehetősen hipotetikusává válik. Emellett pedig hazánkban meglehetősen alacsony a licenciaszerződések száma (különösen szabadalmi területen), és csak nagyon kevés szerződés kerül nyilvánosságra, amely alapján a bíróság egyáltalán információt szerezhetne (akár szakértő útján) a piaci árviszonyok meghatározásához.

A licenciadíj összege tipikusan a termék forgalmával áll összefüggésben, így jellemzően az áru forgalmazásával elért nettó árbevétel (díjalap) százalékaként határozzák meg (díjkulcs). Hazai védjegybitorlási ügyekben ez gyakran alkalmazott módszer, szabadalom bitorlás miatt azonban – főleg azok jóval alacsonyabb száma miatt – ilyen döntés még nem ismeretes. A hazai bírói gyakorlat jellemzően 1–15% között állapítja meg a védjegyekkel kapcsolatos licenciadíj kulcsot.²²

Kereszty Marcell vizsgálatai alapján az európaiszabadalom-bitorlási ügyekben a bíróságok jóval nagyobb összegben határozzák meg a gazdagodás mértékét, ha azt a licencianalógiára alapozzák. A díjalap ezekben az esetekben is a bitorlással elért nettó árbevétel, a díjkulcsot pedig a piaci viszonyok közötti díjmegállapodásokhoz viszonyítják. A díjkulcs gyakori kiindulópontja az ún. 25%-os szabály, azaz a realizált profit 25%-a illeti a licenciadót (szabadalmas), és 75%-a illeti a nagyobb üzleti kockázatot vállaló (a gyártás infrastrukturális feltételeit megteremtő) licenciatulajdonos. A bíróságok figyelembe veszik a díjkulcs kialakításánál, hogy ezen utólagos és fiktív licenciaszerződések nem tartalmaznak a piaci viszonyok között egyébként tipikusan felmerülő licenciadói biztosítékokat, és nem merülnek fel tipikus licenciatulajdonosi kockázatok sem. Így nincsen egyösszegű kezdeti licenciadíj, nincsen árbevételről független minimum-licenciadíj, nem áll fenn a szabadalom megsemmisítésének a veszélye, nem fenyegeti a szabadalmat az érvényesíthetetlenség, és nem merül fel a termék eladhatatlanságának kockázata sem. A fenti körülményekre tekintettel

²² Uo.

az európaiszabadalom-bitorlási ügyekben a bíróságok által megítélt licenciadíjak mértéke gyakran 50–100%-kal magasabb a normál, piaci licenciadíjakhoz képest.²³

A szerzői jogok megsértése kapcsán annyi könnyebbség adódik, hogy a közös jogkezelés révén az esetek többségében valamilyen díjtáblázat alapul vehető. Így például a filmek fájlmegosztással történő többszörözése esetén egységesnek tekinthető az a gyakorlat, amelynek alapján a vagyoni hátrányt az ASVA²⁴ által a hatóságoknak 2009-ben rendelkezésére bocsátott – a nemzetközi gyakorlatot is figyelembe vevő – nyilatkozata alapján állapítják meg. Így letöltésként 1100 forint (plusz infláció) vagy hozzáférhetővé tett filmként 800–3000 amerikai dollárnak megfelelő összeg a meg nem fizetett licencdíj.²⁵ A Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.290/2007. számú ügyben hozott ítélete alapján a szerzői jogok bitorlása miatt indult eljárásokban a bizonyítás nem kötött, a tényleges felhasználás mértékét bármely eszközzel lehet bizonyítani. A konkrét ügyben a bíróság alaptalannak találta azt az alperesi hivatkozást, hogy csak a bizonyított tényleges felhasználás után lehetne egyáltalán felhasználásról és annak alapján jogdíjfizetési kötelezettségről beszélni, valamint annak összecszerűségét meghatározni. Mivel a tényleges felhasználás mérése fizikailag lehetetlen, a jogszabályok alapján a nyitvatartási időnek, a műsorforrások mennyiségének, minőségének stb. van jelentősége a díjmegállapítás körében.²⁶

Az Sztj. 94. § (11) bekezdése (amely 2009. február 1-jétől hatályos) szerint „a gazdagodás, illetve a kártérítés mértékének megállapításakor figyelembe kell venni a többszörözéshez igénybe vett kép-, illetve hanghordozót terhelő és megfizetett díj mértékét”. Ahogy Kőhidi Ákos rámutat, e szabály a káronszerzés tilalmából fakad, hiszen ezek a jogdíjak nem az érintett szerzői mű jogosultját illelnék, és ha a műpéldányokat ő állítja elő, őt is ugyanúgy terhelné az üreshordozó-jogdíjak összege.²⁷

VI. ZÁRÓGONDOLATOK

A szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos, a jogérvényesítésre vonatkozó nemzetközi egyezmények és a jogérvényesítési irányelv is igyekszik a nemzeti szabályozásokat összehangolni a tekintetben, hogy a jogosult az őt ért károk megtérítésére igényt tarthasson. Azonban éppen az irányelv utal arra, hogy a TRIPS fentebb idézett rendelkezései nem érték el a kívánt céljukat, és jelentős eltérések mutatkoznak a szellemi tulajdonjogok érvényesítésében, különösen a kár mértékének meghatározásában.²⁸

²³ KERESZTY 2013.

²⁴ Audiovizuális Művek Szerzői Jogait Védő Közhasznú Alapítvány f.a.

²⁵ KŐHIDI 2016, 159.

²⁶ Uo. 158.

²⁷ Uo. 159.

²⁸ Uo. 160.

Ez leginkább az országhatárokon átívelő bitorlási cselekményeknél jelent problémát és eredményez jogbizonytalanságot. Nemcsak hazánkban, Európában is viszonylag csekély a bitorlási perekben a kártérítési igények száma, hiszen a kimentés lehetősége miatt a jogosult pozíciója kedvezőtlenebb az objektív szankciókhoz képest. Gyakran a legfőbb célt eléri a jogosultak az abbahagyásra kötelezéssel és a további jogsértéstől való eltiltással, és ahelyett, hogy hosszadalmas bizonyításba bonyolódna a kár összegének pontos meghatározása érdekében (amihez sok esetben szennyező üzleti adatokat is be kellene szolgáltatniuk, amit nem szívesen tennének meg), inkább külön megegyezés születik a vagyoni igények rendezése tekintetében.²⁹ Ha pedig vagyoni követelést is érvényesíteni kíván a jogosult, a gazdagodás megtérítése – akár a fentebb ismertetett bevételi elv, akár a licenciaanalógia alapján – sokkal kedvezőbb és hatékonyabb reparatív szankciónak bizonyul a kártérítéssel szemben.

IRODALOM

- European Observatory on Counterfeiting and Piracy (2009): *Damages in Intellectual Property Rights*. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/damages_en.pdf (2017. 02. 12.)
- FALUDI GÁBOR (2015): *A non-cumul szabály és a szellemi tulajdoni jogsértés*. Budapest, előadás a Védjegyjogi Szemináriumon.
- FALUDI GÁBOR – LUKÁCSI PÉTER (2014): *A védjegy törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC.
- FLIGNOR, PAUL – OROZCO, DAVID (2006): *Intangible Asset & Intellectual Property Valuation: A Multidisciplinary Perspective*. http://www.wipo.int/export/sites/www/sme/en/documents/pdf/IP_Valuation.pdf (2017. 02. 12.)
- KERESZTY MARCELL (2013): *Gazdagodás – kártérítés európai szabadalombitorlási ügyekben*. <https://prezi.com/wpjlywqaz0iz/gazdagodas-karterites/> (2017. 02. 12.)
- KŐHIDI ÁKOS (2016): *Fájlcseré és felelősség*. http://mtmi.hu/dokumentum/993/Fajlcseres_es_felelosseg.pdf (2017. 02. 12.)
- UJHELYI DÁVID (2015): *Megjegyzések a Büntető Törvénykönyv szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése tényálláshoz. Szerzői Jogi és Iparjogvédelmi Szemle 2015/6, 59–77.*

²⁹ KERESZTY 2013.